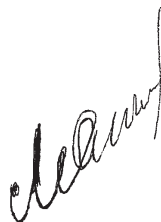

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»**

ЛЯШЕНКО АНДРІЙ АРТУРОВИЧ

УДК 346.7:338.48 (477)

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.04 – господарське право;
господарсько-процесуальне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Одеська юридична академія».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Подцерковний Олег Петрович,
член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри
господарського права і процесу Національного
університету «Одеська юридична академія»

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
Джабраїлов Руслан Аятшахович,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова Національної академії
наук України», м. Київ, заступник директора

кандидат юридичних наук,
Петруня Валентина Вікторівна,
ТОВ «Телекарт-Прилад», м. Одеса,
юрисконсульт-заступник директора департаменту
супроводження системних проєктів

Захист відбудеться «12» травня 2021 року о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.04 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «09» квітня 2021 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.О. Ульянова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Забезпечення національної (зокрема, економічної) безпеки суспільства є однією з найважливіших функцій української держави. Україна як суверенна держава повинна діяти, виходячи із своїх національних інтересів, стимулюючи пріоритетні напрями економічного розвитку та усуваючи загрози для суспільства та споживачів послуг суб'єктів господарювання. Саме такі проблеми виникають у туристичній галузі. Наразі відзначається неконкурентоспроможність вітчизняної туристичної індустрії (ТІ) у порівнянні із зарубіжною, що є причиною низьких темпів розширення внутрішнього ринку туристичних послуг (ТП) та критичної залежності від кон'юнктури аналогічних ринків за кордоном.

Проблеми розвитку вітчизняної ТІ зумовлює низка причин. Зокрема, слід відзначити неузгодженість державних та регіональних програм розвитку туризму та відсутність системних заходів, спрямованих на комплексне освоєння та розвиток туристичних ресурсів, прогалини у правовому регулюванні господарської діяльності суб'єктів вітчизняної ТІ, обмежене застосування до них заходів державної підтримки та стимулювання їх розвитку.

Теоретичні та практичні основи господарської діяльності вітчизняної ТІ необхідно будувати на досягненнях різних наукових дисциплін, зокрема туризмознавчої, господарсько-правової і економічної науки, щоб повною мірою врахувати, оцінити та визначити напрями і перспективи розвитку тих її форм та видів, що сприятимуть отриманню максимальної економічної віддачі із забезпеченням збереження та відновлення туристичних ресурсів країни. Отже, створення міцного правового фундаменту для господарської діяльності ТІ України є однією із першочергових задач, які постають перед науковцями та практикуючими фахівцями у цій сфері державних інтересів.

Прийняття ВРУ на 4 сесії ІХ скликання проекту Закону про внесення змін до Закону України «Про туризм» № 4162 від 29.09.2020 р., який очікує розгляду, на жаль, не містить істотних позитивних змін. У ньому відсутнє поняття вітчизняної ТІ, не передбачено ніяких адресних пільг та преференцій для її суб'єктів, що свідчить про необхідність посилення регуляторної функції держави в даній сфері.

Питання, пов'язані з господарсько-правовим регулюванням туристичної індустрії (за винятком дисертаційного дослідження М.В. Семенової) поки не стали предметом ґрунтовного дослідження вчених-правників.

На жаль, туризм є предметом дослідження в основному вчених-економістів. В окремих наукових працях вітчизняних і зарубіжних авторів, безпосередньо присвячених туризму та правовому регулюванню туристичної діяльності, серед яких А.Г. Бобкова, О.Н. Вікулова, Н.І. Волошин, Я.В. Вольвач, М.М. Гудима, О.Ю. Димінська, І.В. Зорін, В.А. Квартальнов, Є.В. Козловський, А.С. Кусков, М.П. Мальська, Я.Є. Парцій, Є.Л. Пісаревській, К.С. Свірідов, С.І. Селецький, Н.В. Сірік, А.В. Стрігуліна, Д.П. Стрігунова, В.К. Федорченко, Н.В. Федорченко,

вирішені лише окремі проблеми правового регулювання туристичної діяльності, у них явно домінує цивільно-правовий аспект, який регулює, передусім, сферу договірних відносин між туристами і туристичними компаніями, а не особливості господарської діяльності суб'єктів ТІ.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної програми Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116 U001842) на 2016-2020 рр., а також відповідно до спеціальної науково-дослідної теми кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА» «Дослідження механізму сталого розвитку господарського та господарсько-процесуального законодавства».

Мета і завдання дисертаційного дослідження. Метою роботи є розробка теоретичних і практичних положень щодо особливостей правового регулювання діяльності суб'єктів ТІ України, виявлення проблем практичної реалізації законодавчих положень у цій сфері, обґрунтування можливих шляхів їх розв'язання, формулювання пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення розвитку ТІ. Відповідно до вказаної мети були поставлені та вирішені такі завдання:

встановити основні етапи становлення туризмологічного знання в Україні та світі;

обґрунтувати етапи зародження та розвитку світової і вітчизняної індустрії гостинності та туризму, історичні та економічні фактори, що їй сприяли;

визначити основні концептуальні та змістовні підходи до господарсько-правового розуміння туристичної індустрії;

обґрунтувати господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання зі створення та реалізації туристичного продукту;

встановити актуальні засоби державного регулювання та стимулювання господарської діяльності суб'єктів ТІ України;

визначити засоби державної підтримки та форми державно-приватного партнерства, що застосовуються у сфері туризму;

встановити правове забезпечення створення туристичних кластерів як шляху підвищення конкурентоспроможності ТІ України;

із врахуванням дослідженого зарубіжного досвіду розробити пропозиції щодо удосконалення вітчизняного правового забезпечення діяльності суб'єктів туристичної індустрії, засобів її державного регулювання та стимулювання.

Об'єктом дослідження є комплекс суспільних відносин, що виникають у процесі організації та здійснення діяльності суб'єктами вітчизняної ТІ.

Предметом дослідження є господарсько-правові засади розвитку туристичної індустрії в Україні.

Методи дослідження. У дисертаційному дослідженні використано низку методів та прийомів наукового пізнання, основна роль серед яких належить діалектичному, формально-логічному, а також методам системного (у рамках праксеологічного підходу) та порівняльного-правового аналізу, за

допомогою яких досліджуються: поняття, властивості, цілі та ефективність ТІ України як системи, а також споріднених з нею інших галузей народного господарства в економічній системі України (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2,), питання реалізації ідеї збалансованого урахування публічних і приватних інтересів у специфічних умовах правового режиму господарювання суб'єктів ТІ України (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1., 3.2, 3.3), співвідношення загальних і спеціальних норм права у цій сфері (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1), сутність господарської діяльності суб'єктів ТІ України (підрозділ 2.3). За допомогою етимологічного, телеологічного, семантичного та системного методів аналізу правових норм з'ясовано динаміка та основні тенденції розвитку законодавства України про туризм (підрозділи 1.3, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). При дослідженні генезису туристичної діяльності на теренах нашої держави та закордоном, еволюції її нормативно-правової бази, вивченні окремих аспектів правового регулювання та результатів цієї діяльності в зарубіжних країнах були застосовані історичний, історико-правовий та порівняльно-правовий методи (п.п. 1.1., 1.2, 1.3, 2.3, 3.2, 3.3).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають роботи зарубіжних та вітчизняних учених у сфері господарського права, серед яких: О.А. Беляневич, А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, О.А. Воловик, Р.А. Джабраїлов, В.В. Джунь, Г.Л. Знаменський, В.В. Лаптев, В.К. Мамутов, О.П. Подцерковний, В.В. Резнікова, В.С. Щербина, та ін.; цивільного права: М.І. Брагінський, В.В.Вітрианський, О.В. Дзера, О.С. Іоффе, А.Я. Кабалкін, О.А. Красавчиков, В.В. Луць, Н.В. Федорченко, Г.Ф. Шершеневич та ін.; туризмології: М.Б. Біржаков, Н.І. Волошин, І.В. Зорін, В.А. Квартальнов, К. Крапф, О.А. Кручек, Н. Лейпер, С. Лещицький, Р. Макінтош, М.П. Мальська, В.С. Пазенок, Є.Л. Пісаревський, В.К. Федорченко, Ф. Франжаллі, В. Хунцікер тощо.

Нормативну основу дослідження склали господарське, цивільне, адміністративне, земельне та інше законодавство України, низка відомчих нормативних актів Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та його структурного підрозділу – Департаменту туризму та курортів (до грудня 2019 р.), Державної статистичної служби України, а також нормативно-правові акти зарубіжних країн.

Емпірична база дисертаційного дослідження охоплює результати господарської діяльності суб'єктів вітчизняної ТІ та судової практики щодо здійснення туристичної діяльності, статистично-довідкові дані Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної прикордонної служби України, органів місцевого самоврядування у досліджуваній сфері.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у юридичній науці України комплексним дослідженням господарсько-правових основ ТІ, на основі якого визначено системні заходи щодо вдосконалення господарсько-правового регулювання діяльності вказаних суб'єктів та обґрунтовано основні напрями розвитку туризму в Україні. На підставі дослідження отримані такі основні наукові результати:

уперше:

визначено поняття ТП з погляду господарського-правового регулювання як системи економічних зв'язків між суб'єктами господарювання, господарська діяльність яких спрямована на вироблення та реалізацію туристичного продукту, організацію подорожей (надання комплексної туристичної послуги);

обґрунтована багатозначність туристичної діяльності, яка здійснюється суб'єктами ТП України, виділенням господарської діяльності по забезпеченню надання комплексної ТП (формування турпродукту) у сфері внутрішнього та в'їзного туризму, що не є посередництвом, та посередницької господарської діяльності (як правило, агентської) у сфері виїзного туризму, що дозволяє врахувати специфіку кожної окремої форми туризму;

обґрунтована необхідність закріплення юридичних гарантій сталого розвитку системи вітчизняного туризму, запобігання негативному впливу на економіку та туристичні ресурси країни, доквілля при здійсненні господарської діяльності суб'єктами ТП України, зокрема, шляхом розмежування туроператорів на дві категорії, а саме: на тих, які надають комплексну ТП (турпродукт), сформовану на базі вітчизняної ТП, та на тих, що сприяють наданню комплексної ТП (турпродукту), сформованої на базі зарубіжної індустрії з урахуванням наявної матеріально-технічної бази та поставлених завдань щодо розвитку вітчизняної економіки взагалі та вітчизняного туризму зокрема;

обґрунтовано межі державно-правового впливу на сферу туризму шляхом визначення таких юридичних аспектів туристичної діяльності суб'єктів господарювання, як необхідність створення та розвитку туристичних кластерів, прийняття програм на регіональному та державному рівнях, фінансування створення туристичної інфраструктури та сприяння веденню туристичної діяльності;

визначено історичний взаємозв'язок між розвитком господарської (торговельної) діяльності окремих поселень, міст, держав із розвитком світової індустрії гостинності (туризму) з найдавніших часів до новітнього часу;

удосконалено:

визначення поняття «ТП», під якою запропоновано розуміти цілісну відкриту систему надання туристичних послуг, основу якої складає господарська діяльність туроператора та інших суб'єктів господарювання, що формують інтегрований вид економічної діяльності – туристичну галузь України;

розуміння туристичної послуги як результату виключної господарської діяльності туроператора, що полягає у створенні комплексу благ нематеріального характеру з метою організації подорожей людей у відповідності зі споживчим попитом туриста;

поняття «туристичного кластеру» – господарського об'єднання як системи, в якій поєднуються господарська діяльність і її організація; елементами цієї системи є наділені господарською компетенцією суб'єкти національної туристичної індустрії України, пов'язані між собою субординаційними та координаційними господарськими зв'язками, які формують та надають споживачу специфічну комплексну ТП з використанням місцевого туристичного ресурсу;

визначення змісту основних туризмологічних понять: 1) комплексна ТП (КТП) – послуга, яка надається туристу на його замовлення виключно туроператором і полягає в організації подорожі шляхом розробки туристичного маршруту, а також формуванні та наданні турпаketу за єдиною ціною; 2) турпаket – це комплекс товарів і послуг, які формуються туроператором і надаються туристу особами, які є виконавцями за договором надання КТП на підставі договору укладеному між ними та туроператором на користь туриста; 3) договір надання КТП – це домовленість сторін, згідно якої туроператор зобов'язується надати на замовлення туриста комплексу ТП, а турист зобов'язується її оплатити; 4) розробка туристичного маршруту – це визначення туроператором шляху пересування туриста із зазначенням способу пересування, напрямку руху щодо географічних орієнтирів або координат, початкового, проміжного і кінцевого пунктів призначення, а також тривалості перебування у цих пунктах; 5) формування турпаketу – це господарська діяльність туроператора, спрямована на забезпечення туриста товарами та послугами під час подорожі; 6) подорож – організована туроператором поїздка, що здійснюються протягом певного терміну, за певним маршрутом та визначеною туристичною програмою метою;

підходи до напрямів підтримки сталого розвитку ТП України, яка полягає у максимальному зниженні трансакційних витрат її суб'єктів, зокрема, шляхом змін у формі оподаткування та спрощення процедури легітимації туристичної діяльності для суб'єктів, які спеціалізуються на обслуговуванні туристичних потоків у формі в'їзного та внутрішнього туризму; крім того, пропонуються зміни до порядку залучення та до самої форми відповідальності туроператора у разі порушення договірних зобов'язань перед споживачем;

підходи до детінізації відносин у сфері надання туристичних послуг шляхом кардинальної зміни регуляторної політики держави відносно суб'єктів ТП України, удосконалення правового режиму їх господарської діяльності;

напрями запозичення зарубіжного досвіду щодо правового стимулювання розвитку ТП, зокрема, обґрунтування потреби використати законодавчий підхід у сфері готельного господарства;

підходи до модернізації контрольно-наглядових заходів у сфері ТП шляхом запровадження на пропорційній основі різного роду вимог, умов, стандартів, гарантій, обмежень, а також пільг і преференцій з урахуванням специфіки різних організаційних форм туризму;

положення щодо створення спеціальних туристично-рекреаційних економічних зон як частин території України, на яких встановлюються і діють спеціальний правовий режим підприємницької діяльності у галузі туризму, ТП та порядок застосування і дії законодавства України;

набули подальшого розвитку:

підходи до визначення туристичної діяльності як предмету правового регулювання, зокрема, як сукупності дій державних органів та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, суб'єктів підприємницької діяльності, їх об'єднань з організацій та ведення господарської діяльності суб'єктами ТП, спрямованої на ощадливе та доцільне використання туристичних ресурсів

країни, сталий розвиток ТІ та її інфраструктури, що складають матеріально-технічну базу туризму, та як діяльності із забезпечення попиту у сфері особистого споживання, захисту прав споживачів;

пропозиції щодо поглиблення спеціалізації правового регулювання відносин, які виникають при здійсненні туристичної діяльності, шляхом чіткого позначення на особливості господарсько-правового регулювання туризму по відношенню до цивільно-правового регулювання;

питання модернізації законодавства України шляхом поглиблення кодифікації господарського законодавства, зокрема шляхом доповнення ГКУ окремою главою щодо забезпечення довгострокового сталого розвитку ТІ України; Цивільний кодекс України (ЦКУ) запропоновано доповнити положеннями, предметом правового регулювання яких є захист прав туристів як споживачів КТП (турпродукту);

положення щодо видів державної підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва у сегменті МВТ та ВТ, яку доцільно здійснювати шляхом: 1)сприяння просуванню на ринку іноземних держав вітчизняної КТП (турпродукту); 2) співпраці з міжнародними організаціями та іноземними державами у сфері розвитку малого і середнього підприємництва у сфері туризму; 3) утворення об'єктів інфраструктури підтримки суб'єктів ТІ (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів підтримки малого підприємництва, лізингових компаній, консультативних центрів та ін.), що сприятимуть їх експортній діяльності, 4) надання фінансової підтримки (пільгове кредитування, гарантування, часткове покриття витрат суб'єктів ТІ, пов'язаних із здійсненням маркетингових заходів на зовнішньому ринку, пошуком партнерів, участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном для представлення продукції вітчизняного виробництва тощо); 5) сприяння поширенню за кордоном інформації про потенційні можливості вітчизняного малого і середнього підприємництва та забезпеченню доступу до іноземних інформаційних мереж для пошуку ділових партнерів та ін..

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що висновки та рекомендації дослідження можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – у подальших наукових розробках механізму правового захисту сталого розвитку вітчизняної ТІ; нормотворчій діяльності – для удосконалення господарського, цивільного та особливо туристично-спеціального законодавства, що регламентує господарську діяльність суб'єктів ТІ; освітній діяльності – при викладанні курсів «Господарське право України», «Туристичне право України», «Актуальні питання правового забезпечення туристичної діяльності» та ін., при підготовці підручників і навчальних посібників для студентів юридичних та економічних вищих навчальних закладів з вказаних дисциплін.

Положення дослідження можуть використовуватися у навчальному процесі НУ «ОЮА» при викладанні навчальних дисциплін, при підготовці молодих фахівців, а також в діяльності Управління туризму, рекреації та курортів Одеської обласної державної адміністрації (ОДА), Департаменту культури та туризму Одеської міської ради (ОМР) та інших суб'єктів ТІ України.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертації отримані автором самостійно на підставі опрацювання вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, законодавства України та інших країн і практики його застосування.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювалися на: Міжнародній науково-практичній конференції «Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства» (м. Дніпро, 25-26 листопада 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні» (м. Запоріжжя, 28-29 жовтня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Верховенство права та правова держава» (м. Ужгород, 21-22 жовтня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (м. Херсон, 9-10 грудня 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Концепція розвитку правової держави в Молдові та Україні в умовах євроінтеграційних процесів» (м. Кишинів, Республіка Молдова, 4-5 листопада 2016 р.); засіданнях кафедри господарського права і процесу НУ «ОЮА».

Публікації. Основні наукові положення та висновки дослідження висвітлено у шести статтях, з яких чотири опубліковано у фахових виданнях України, дві – у зарубіжних періодичних наукових виданнях, а також п'яти працях апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, поділених на дев'ять підрозділів. Загальний обсяг дисертації становить 225 сторінок, з них 26 сторінок – список використаних джерел, який складається з 257 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, темами, визначено мету та задачі, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано його методологічну, теоретичну, нормативну та емпіричну основи, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про апробацію та публікації результатів дисертації.

Перший розділ «Феномен туризму і гостинності як видів соціально-економічних правовідносин» складається з трьох підрозділів, в яких досліджується еволюція туризмологічного знання, процес становлення світової і вітчизняної індустрії гостинності та туризму, а також законодавства України про туризм та пов'язаної з ним судової практики.

У **підрозділі 1.1 «Основні етапи становлення туризмологічного знання»** розглядаються історично обумовлені фактори, які сприяли зародженню та розвитку наукового знання про туризм. Відслідковано етапи цього розвитку, процес систематизації та трансформації цього знання в окрему соціогуманітарну науку – туризмологію – теорію туризму як галузь соціокультурного та економіко-бізнесового знання, що характеризується розгалуженими міжнародними

зв'язками, які фокусуються на теоретичному визначенні та концептуальному оформленні багатоаспектного феномену туризму. Підкреслено, що туризм, перш за все, характеризується як вид господарської діяльності і, одночасно, сфера теоретичної праці.

Досліджено підходи основних туризмологічних шкіл світового рівня до вивчення туризму як суспільного явища, зокрема сучасної української школи на базі Київського університету туризму, економіки та права, члена ЮНВТО, а також школи, яка розглядає кластерний підхід в управлінні національними економічними процесами, що дозволяють формувати конкурентоспроможність території, проаналізовано вплив вказаних шкіл на розвиток світового туризму.

Надано характеристику основним рисам сучасного туризму, який розглянуто як єдину виробничу галузь, що підтримує десятки суміжних галузей та створює додаткові робочі місця, визначено вплив туризму на світову економіку.

У *підрозділі 1.2 «Зародження та розвиток світової і вітчизняної індустрії гостинності та туризму»* здійснено економіко-правовий аналіз і систематизацію процесу становлення та розвитку туризму взагалі і ТІ зокрема. Туризм розглянуто через призму еволюції історії подорожей, організаційних форм і видів туризму, правової регламентації цього явища.

Встановлено історичний взаємозв'язок між розвитком господарської (торговельної) діяльності окремих поселень, міст, держав із розвитком світової індустрії гостинності (туризму) з найдавніших часів до новітнього часу.

Визначено основні етапи становлення ТІ та історичні фактори, які сприяли цьому процесу:

I період – доіндустріальне суспільство (III-I тис. до н.е. – перша половина XIX ст. н.е.): – виникнення перших ознак туризму у подорожах людей давнього світу, коли більшість дослідницьких і військових походів мали саме економічне підґрунтя; – розвиток ознак туризму у середні віки; – епоха Великих географічних відкриттів (розширення соціального простору подорожей, удосконалення транспортних засобів та розвиток інфраструктури подорожування); – змістовне збагачення подорожей у часи Просвітництва (поширення подорожей з метою здобуття освіти, поява екскурсійної практики);

II період – індустріальне суспільство (перша половина XIX – початок XX ст.) – час виникнення і становлення власне туризму, де можна виокремити етапи: з 1847 р. до Першої світової війни – поява перших національних і міжнародних туристичних організацій, початок формування сучасної інфраструктури туризму; 1914 – 1918 рр. – фактичне припинення туристичної діяльності, масові примусові переміщення людей; 20–30-ті роки XX ст. – відродження та вдосконалення інфраструктури туризму, становлення соціального туризму;

III період – перехід до постіндустріального суспільства (друга половина XX – початок XXI ст.) – перетворення туризму на масове соціальне явище, розвинуту галузь суспільного виробництва.

Загальний огляд та статистичний аналіз правозастосовної практики за участю суб'єктів ринку туристичних послуг України дозволив виявити особливості

і рівень інфраструктурного розвитку вітчизняної індустрії гостинності та визначити його як дуже низький.

У **підрозділі 1.3 «Законодавство та судова практика про туризм в Україні»** досліджено профільні нормативно-правові акти, які встановлюють правові засади здійснення туристичної діяльності та функціонування вітчизняної ТІ.

Проведено порівняльний аналіз змін, які мали місце в законодавстві та у судовій практиці України за часи її незалежності. Встановлено, що ці зміни не сприяють вирішенню практично жодної з існуючих у туризмі проблем, а результати їх запровадження виявились прямо протилежними декларованим: зокрема, частина підприємств ТІ відійшла «у тінь», здійснено монополізацію ринку турпослуг, виведено значні валютні кошти за межі держави.

Разом з тим, вітчизняне законодавство поступово поповнилося визначеннями термінів, які є основними туризмологічними концептами: «спутні ТП і товари», «характерні ТП і товари», «просування турпродукту», з'явилися визначення термінів «місце продажу (реалізації) ТП» та «місце надання ТП» тощо. Удосконалено визначення терміну «туристичні ресурси», яке набуло майнової характеристики. Туристичні ресурси визначені, перш за все, як туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності, тому доцільним є доповнення статті 2 Закону України «Про туризм», яка має назву «Законодавство України про туризм» другою частиною наступного змісту: «Майнові відносини у галузі туризму, засновані на рівності, автономії волі і майновій самостійності їх учасників, регулюються Цивільним та Господарським кодексами України з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом».

Встановлено прогалини у правовому статусі туроператора. Обґрунтовано потребу правового стимулювання туроператорської діяльності суб'єктів господарювання на ринку туристичних послуг фірм, що діють на національному туристичному ринку, на противагу діяльності посередників закордонних операторів.

Запропоновано вирішення цієї та інших проблем правового регулювання функціонування ТІ шляхом доповнення ГКУ окремою главою щодо сталого розвитку ТІ України та правового статусу туроператора як головного суб'єкта ринку надання ТП, а також прийняття окремого закону щодо конкретизації засобів стимулювання туристичної діяльності.

У **другому розділі «Господарсько-правова характеристика туристичної індустрії в Україні»**, що складається з трьох підрозділів, розглянуто концептуальні та змістовні підходи до визначення поняття «туристична індустрія», її економіко-правових властивостей, досліджено правову природу поняття «туристичний продукт», визначено особливості господарської діяльності, пов'язаної з його створенням і реалізацією.

У **підрозділі 2.1 «Основні концептуальні та змістовні підходи до господарсько-правового розуміння туристичної індустрії»** досліджуються основні наукові та законодавчі підходи до визначення поняття ТІ, яку

обґрунтовано визначено як систему виробничих, транспортних, торговельних, сервісних підприємств і засобів розміщення.

Наголошено, що ТІ, будучи складним міжгалузевим господарським комплексом, включає в себе сукупність підприємств, установ і організацій матеріального виробництва і невиробничої сфери, що забезпечують виробництво, розподіл, обмін і споживання туристичного продукту, освоєння і використання туристичних ресурсів і створення матеріальної бази туризму.

Запропоновано заохочення підприємств, які займаються організацією подорожей, до використання індустріальних технологій виробництва турпродукту. Визначено значення технології туристичного перетворення, в основі якого лежать процеси трансформації власності, оскільки туризм є фрагментованою індустрією з дуже високим відсотком підприємств малого і середнього бізнесу, а також технології перетворення у сфері послуг. Доведено, що господарські правовідносини складають основу технологічного процесу надання комплексної ТП, який опосередковується укладанням значної кількості господарських договорів.

Відзначено, що туризм має подвійну внутрішню природу. З одного боку, туризм є окремим випадком подорожі, з іншого – діяльністю з виробництва турпродукту. Відтак, і правове регулювання у сфері туризму відноситься, в основному, відповідно, до двох галузей права – цивільного і господарського.

У *підрозділі 2.2 «Економіко-правові властивості, цілі та завдання індустрії туризму»* ТІ розглянуто як цілісну систему елементів, що дозволило виявити її функціональні та загальні системні властивості.

З'ясовано, що туристична індустрія є відкритою господарською системою, яка взаємодіє з різними зовнішніми системами, здійснює взаємопроникнення елементів туристичної системи з елементами цих систем, обмінюється з ними ресурсами та інформацією.

Зазначено, що в основі туристичної системи розташована структура, яка складається з елементів, які, виконуючи певні функції, своєю діяльністю впливають на властивості системи. Встановлено, що ця структура функціонує завдяки механізму упорядкованих горизонтальних господарських зв'язків і відносин між елементами, в межах яких вирішуються питання укладення та виконання договорів, які за своєю правовою природою є господарськими договорами надання послуг. Економічна підсистема ТІ є системою взаємовигідних організаційно-виробничих зв'язків/правовідносин, у якій підприємства, організації і споживачі активно взаємодіють між собою і з зовнішнім середовищем. У зазначеній підсистемі системоутворюючим елементом виступає туроператор, для якого формування турів – основна діяльність, що характеризує його як виробника турпродукту («туроперейтинг»).

Підкреслено, що державні органи та органи місцевого самоврядування, будучи по відношенню до туристичної системи взагалі і до її економічної підсистеми (ТІ) зокрема зовнішнім системоутворюючим елементом, встановлюють з її елементами вертикальні господарські зв'язки/ правовідносини, метою яких є

створення ефективної туристичної системи для збільшення туристичних потоків у формі ВТ і МВТ.

Запропоновано юридичне визначення поняття ТП як міжгалузевого господарського комплексу, як цілісної відкритої системи надання туристичних послуг, основу якої складає господарська діяльність туроператора та інших суб'єктів господарювання, які формують інтегрований вид економічної діяльності – туристичну галузь України.

У підрозділі 2.3 «Господарсько-правове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання зі створення та реалізації туристичного продукту» досліджено стан правового регулювання діяльності господарюючих суб'єктів щодо надання туристичних послуг.

Розкрито природу договорів щодо надання господарсько-споживчої послуги (послугового продукту/комплексу послуг), згідно якого одна сторона (виконавець) зобов'язується в межах провадження своєї господарської діяльності за завданням другої сторони (замовника) надати послугу (комплекс послуг) вартісного характеру. Запропоновано примірну форму господарських договорів, яка повинна використовуватись при формуванні КТП (створенні турпродукту).

Відзначено, що об'єднання організаторами туристичної подорожі послуг в єдину комплексну послугу і реалізація її туристами не можуть змінити об'єкт цивільних прав і трансформувати послуги в товар (майнове право) або роботу, тому турпродукт є комплексом відповідних послуг. На підставі цього зроблено висновок, що у сегменті ВТ та МВТ надання споживачеві комплексної ТП (КТП) не є посередництвом, а є послугою, яку надає виключно туроператор через укладання договорів з безпосередніми постачальниками ТП на користь третіх осіб. Всю повноту відповідальності перед туристом несе безпосередній «постачальник», а виконання такого договору може вимагати як туроператор, так і турист.

З'ясовано, що головну організаційно-господарську функцію в туроперейтингу на ринку МВТ та ВТ виконує саме рецептивний туроператор, який розробляє туристичні маршрути, наповнює їх послугами, забезпечує функціонування турів і надання послуг, готує рекламно-інформаційні видання по своїх турах, розраховує ціни, передає тури агентам або ініціативним туроператорам для їх наступної реалізації на базі вітчизняної ТП. Майнову основу господарської діяльності рецептивного туроператора (як інкамингового, так і інсайдінгового туроперейтингу) утворюють власні, орендовані або отримані в розпорядження на інших підставах засоби туристичного обслуговування (природні, антропогенні, соціально-економічні туристичні ресурси).

Запропоновано туризм відобразити у КВЕД як окрему галузь економіки, а господарюючі суб'єкти ТП, які безпосередньо надають ТП або опосередковано беруть участь в господарській діяльності суб'єктів ТП з надання комплексної ТП об'єднати в окремі групи. Запропоновано авторське бачення правового змісту низки основоположних туризмологічних концептів, таких як комплексна ТП (КТП), турпакет, договір надання КТП, розробка туристичного маршруту, формування турпакета, подорож.

Обґрунтовано закріпити у ГКУ положення щодо правового регулювання тих аспектів економічної діяльності туроператора по організації турів, що стосуються його взаємодії з окремими послугонадавачами (виконавцями).

Третій розділ «Господарсько-правове забезпечення основних напрямів розвитку індустрії туризму в Україні» складається з трьох підрозділів, присвячених питанням державного регулювання туристичної господарської діяльності, державної підтримки суб'єктів ТІ та пріоритетним формам співробітництва держави і бізнесу у сфері туризму, правових перспектив створення туристичних кластерів ТІ в Україні.

У *підрозділі 3.1 «Засоби державного регулювання та стимулювання господарської діяльності суб'єктів ТІ України»* досліджено особливості застосування системи заходів державного регулювання діяльності у туристичній сфері та механізми стимулювання актуальних напрямів туризму. Проаналізовано європейський досвід стимулювання господарських процесів з метою формування комплексного системного підходу до управління туристичними ресурсами України.

Визначено основні напрями удосконалення концепції бухгалтерського та податкового обліку комплексної ТП, а також порядку оподаткування господарської діяльності туроператора та інших суб'єктів ТІ України, яка повинна будуватись виходячи з головного принципу – чи здійснюють вони експорт комплексної ТП або імпортують її на територію України.

Обґрунтовано необхідність поєднання процедури сертифікації готелю (або іншого засобу розміщення) і присвоєння йому відповідної категорії (або рівня) з одночасною видачею ліцензії на здійснення туроператорської, турагентської та екскурсійної діяльності у ринковому сегменті ВТ та МВТ. При цьому, бланкам туристичних ваучерів запропоновано повернути статус так званої «суворої звітності» і надати право їх видавати єдиному уповноваженому органу, до компетенції якого повинна входити сертифікація, присвоєння категорії (або рівня) та видача ліцензії на здійснення туроператорської, турагентської та екскурсійної діяльності готелями та іншими засобами розміщення.

Доведено доцільність розвитку існуючих правил фінансового забезпечення діяльності туроператорів та страхування їх господарської відповідальності. Задля цього запропоновано створити пул страховиків (подібно Моторно-транспортному бюро України), що дозволить істотно знизити трансакційні витрати туроператора та надасть можливість туристу швидше і простіше отримати компенсацію за шкоду, спричинену порушенням його прав як споживача туристичної послуги.

У *підрозділі 3.2 «Державна підтримка та державно-приватне партнерство у сфері туризму»* проаналізовано передбачені чинним законодавством види державної підтримки, що можуть надаватись суб'єктам туристичної діяльності України, а також пріоритетні форми ДПП у цій сфері.

Здійснюючи аналіз ефективності та шляхів розвитку міжнародного в'їзного туризму (МВТ) та внутрішнього туризму (ВТ), з'ясовано, що ВТ є пріоритетом розвитку національного туристичного ринку України, так як не тільки не сприяє відтоку грошових коштів з економіки країни, але і є фактором,

що стабілізує ринок робочої сили, є роботодавцем власної ТІ (готелі, дороги, транспортні підприємства, ресторани, дозвільні заклади і т.д.), збільшує розміри капіталовкладень в національні підприємства сфери туризму, призводить до вирівнювання рівнів життя в регіонах країни, що сприяє зняттю соціальної напруги і ліквідує сепаратистські тенденції. Відтак, ВТ є стабілізаційним фактором ТІ України як системи, а тому має стати головним об'єктом піклування з боку держави.

Державна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва у сегменті МВТ та ВТ може здійснюватися, зокрема, шляхом: 1) сприяння просуванню на ринку іноземних держав вітчизняної КТП (турпродукту); 2) співпраці з міжнародними організаціями та іноземними державами у сфері розвитку малого і середнього підприємництва у сфері туризму; 3) утворення об'єктів інфраструктури підтримки суб'єктів ТІ (бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, фондів підтримки малого підприємництва, лізингових компаній, консультативних центрів та ін.), що сприятимуть їх експортній діяльності, 4) надання фінансової підтримки (пільгове кредитування, гарантування, часткове покриття витрат суб'єктів ТІ, пов'язаних із здійсненням маркетингових заходів на зовнішньому ринку, пошуком партнерів, участю у виставково-ярмарковій діяльності за кордоном для представлення продукції вітчизняного виробництва тощо); 5) сприяння поширенню за кордоном інформації про потенційні можливості вітчизняного малого і середнього підприємництва та забезпеченню доступу до іноземних інформаційних мереж для пошуку ділових партнерів.

Для ефективної реалізації протекціоністської політики держави щодо туристичної галузі оподаткування туроператорів, які здійснюють господарську діяльність у сфері внутрішнього і міжнародного в'їзного туризму (беручи до уваги мультиплікативний економічний ефект від зазначених видів туризму) доцільно замінити на обов'язкові відрахування до місцевих фондів створення, охорони і реставрації туристичних ресурсів, які створюються і обслуговуються в рамках державно-приватного партнерства.

Доведено доцільність використання у туристичній галузі інструментарію Закону України «Про державно-приватне партнерство», зокрема, договорів оренди, концесії, управління майном щодо об'єктів державної власності, що мають туристичний потенціал чи віднесені до об'єктів туристичної інфраструктури, проте, у достатньому обсязі не фінансуються державою чи не використовуються у спосіб, необхідний для досягнення максимального соціально-економічного ефекту та задоволення туристичних потреб населення.

У підрозділі 3.3 «Правове забезпечення створення туристичних кластерів як шляху підвищення конкурентоспроможності ТІ України» проаналізовано зарубіжний досвід застосування кластерного підходу до розвитку економіки та туристичної галузі зокрема і перспективи його застосування в Україні.

З'ясовано, що кластеризація як науковий підхід до формування територіальних утворень, сприяє оптимізації їх діяльності, тобто досягненню максимально можливої за цих умов економічної ефективності в географії рекреації; вона

використовується також як метод територіального аналізу виробничих процесів в індустрії туризму та районування і виокремлення DESTИНАЦІЙ.

Встановлено, що туристичні кластери можуть містити як незначну, так і велику кількість підприємств туристичного та споріднених і допоміжних секторів економіки, формуватися як із великих, так і з малих компаній у найрізноманітніших поєднаннях і відносинах, а його результативність обумовлена синергетичним системним ефектом, що забезпечує зростання ефективності діяльності суб'єктів ТІ через подолання проблеми взаємозв'язку між різними видами діяльності одного чи декількох суб'єктів господарювання.

Запропоновано ввести у законодавство України поняття «туристичний кластер» та визначити, що туристичним кластером є господарське об'єднання як система, в якій поєднуються господарська діяльність і її організація. Елементами цієї системи є наділені господарською компетенцією суб'єкти національної туристичної індустрії України, пов'язані між собою субординаційними та координаційними господарськими зв'язками, які формують та надають споживачу специфічну комплексну ТП з використанням місцевого туристичного ресурсу.

Державну кластерну політику запропоновано розглядати як діяльність органів державного і регіонального управління з розроблення принципів, завдань і методів стимулювання організації й розвитку кластерів з метою підвищення конкурентоздатності національної (регіональної) економіки. Основним документом при цьому можна вважати Європейський кластерний меморандум, у якому зазначені головні завдання державної кластерної політики та роль кластерів в інноваційному розвитку національної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено розв'язання наукового завдання, що полягало у визначенні господарсько-правових засад розвитку ТІ в Україні, особливостей господарської діяльності суб'єктів ТІ України, формулюванні пропозицій щодо удосконалення законодавства в цій сфері. Результати дослідження містяться у таких основних висновках:

1. Вчення про туризм є сферою інтересів багатьох наук і дисциплін. Наука про туризм (туристика, туризмологія, туризмознавство) – комплексна міждисциплінарна наука, об'єктом якої є сфера туризму, а предметом дослідження – галузь соціокультурного та економіко-бізнесового знання як сукупності суспільних явищ у соціально-економічній, гуманітарній, особистісній, культурній, політичній та інших предметних областях і включає різні наукові дисципліни. Туризм – це і вид господарської діяльності, і, одночасно, сфера теоретичної праці.

2. Генеза світової індустрії гостинності (туризму) з найдавніших часів і до новітнього часу тісно і нерозривно пов'язана з розвитком господарської (торговельної) діяльності окремих поселень, міст, держав – там, де торговий

шлях набував сталості та регулярності, там виникала індустрія гостинності та її господарство.

3. ТП є складним міжгалузевим господарським комплексом, що включає в себе сукупність підприємств, установ і організацій матеріального виробництва і невиробничої сфери, що забезпечують виробництво, розподіл, обмін і споживання туристичного продукту, освоєння і використання туристичних ресурсів і створення матеріальної бази туризму.

4. У рамках туристичної діяльності, яка здійснюється суб'єктами ТП України, слід розмежовувати господарську діяльність по забезпеченню надання комплексної ТП (формування турпродукту) у сфері внутрішнього та в'їзного туризму, що не є посередництвом, та посередницьку господарську діяльність (як правило, агентську) у сфері виїзного туризму, що дозволяє врахувати специфіку кожної окремої форми туризму та належним чином урегулювати порядок її здійснення.

5. Для туроператорів, які здійснюють господарську діяльність у сфері ВТ і MBT існуючі правила щодо фінансового забезпечення їх діяльності доцільно замінити на страхування їх господарської відповідальності шляхом створення пулу страховиків (подібно Моторно-транспортному бюро України), предметом діяльності якого повинно стати страхування господарської та цивільної відповідальності туроператорів перед контрагентами, що дозволить істотно знизити трансакційні витрати туроператора та надасть можливість туристу швидше і простіше отримати компенсацію за шкоду, спричинену у результаті порушення його прав як споживача.

6. Відповідальність туроператорів, які здійснюють господарську діяльність у сфері ВТ та MBT перед туристами-споживачами доцільно перекласти на суб'єктів господарської діяльності, які безпосередньо надають туристу ТП.

7. Завданням модернізації законодавства України про туризм є визначення переліку істотних умов господарських договорів, що укладаються між туроператором і суб'єктами господарської діяльності, які безпосередньо надають ТП. Запропоновано примірну форму господарських договорів щодо формування КТП, які укладаються між туроператором та безпосереднім «постачальником» ТП на користь третьої особи (туриста).

8. У туристичній галузі доцільним є використання інструментарію договірного співробітництва між державою і бізнесом, зокрема, договорів оренди, концесії, управління майном щодо об'єктів державної власності, що мають туристичний потенціал чи віднесені до об'єктів туристичної інфраструктури, проте, у достатньому обсязі не фінансуються державою чи не використовуються у спосіб, необхідний для досягнення максимального економічного і соціального ефекту та задоволення туристичних потреб населення.

9. Оподаткування туроператорів, які здійснюють господарську діяльність у сфері внутрішнього і міжнародного в'їзного туризму (беручи до уваги мультиплікативний економічний ефект від зазначених видів туризму) доцільно замінити на обов'язкові відрахування до місцевих фондів

створення, охорони і реставрації туристичних ресурсів, які створюються і обслуговуються в рамках державно-приватного партнерства, що має бути відображено в ГКУ.

10. Туристичним кластером є господарське об'єднання як система, елементами якої є наділені господарською компетенцією суб'єкти національної туристичної індустрії України, пов'язані між собою субординаційними та координаційними господарськими зв'язками, які формують та надають споживачу специфічну комплексну ТП з використанням місцевого туристичного ресурсу. Розробка та впровадження державних та регіональних програм створення туристичних кластерів є одним із пріоритетних напрямів розвитку індустрії туризму в Україні.

11. Удосконалення правового регулювання розвитку ТІ вимагає поглиблення господарської кодифікації у цій сфері, розробки єдиного категоріального апарату, узгодженого із законодавством України про туризм, введення до нього нових та уточнення існуючих основоположних туризмологічних концептів та інших туризмологічних понять, таких як: ТІ, ТП, туроперейтинг, туристична діяльність, комплексна ТП, тур, турпакет, формування турпакету, розробка туристичного маршруту, туристична дестинація, туристичний кластер, визначення яких запропоновані у роботі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у фахових періодичних виданнях:

1. Ляшенко А.А. Особливості господарсько-правового регулювання туристичної діяльності в Україні та в зарубіжжі: досвід євроінтеграції та міжнародного співробітництва. *Национальный юридический журнал: теория и практика. Научно-практическое правовое издание.* Республика Молдова. 2016. №5 (21). С. 110-115.

2. Ляшенко А.А. Правова природа і понятійний апарат туристичної діяльності по створенню і реалізації турпродукту. *Юридичний науковий електронний журнал.* № 5/2016. С. 35-38.

3. Ляшенко А.А. Особливості структури туристичного продукту як комплексу господарських зобов'язань. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція».* 2016. № 22. С. 113-117.

4. Ляшенко А.А. Туристичні послуги: сутнісна характеристика та специфічні ознаки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право.* 2016. Випуск 40. Том 1. С. 91-96.

5. Ляшенко А.А. Господарська діяльність як визначальна ознака туризму: аналіз існуючих доктринальних підходів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки».* 2016. Вип. 5. Т.1. С. 128-133.

6. Ляшенко А.А. Господарсько-правові засоби державного впливу на розвиток індустрії гостинності України: шляхи підвищення конкурентоспроможності. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2020. № 6 (volume 1). С. 265-270.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

7. Ляшенко А.А. Особливості структури туристичного продукту як комплексу господарських зобов'язань. *Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 25–26 листопада 2016 р.). Юрид. факультет Дніпропетровського гуманітарного університету. м. Дніпро, 2016. С. 113-116.
8. Ляшенко А.А. Розвиток правової системи сучасної України: питання вдосконалення правового регулювання туристичної діяльності. *Актуальні питання розвитку державності та правової системи в сучасній Україні*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 жовтня 2016 р.). Юрид. факультет Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2016. С. 61-64.
9. Ляшенко А.А. Туристичні послуги: сутнісна характеристика та специфічні ознаки. *Верховенство права та правова держава*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 21–22 жовтня 2016 р.). Юрид. факультет Ужгородського національного університету. Ужгород, 2016. С. 80-82.
10. Ляшенко А.А. Господарська діяльність як визначальна ознака туризму: аналіз існуючих доктринальних підходів. *Тенденції та пріоритети реформування законодавства України*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Херсон, 9–10 грудня 2016 р.). Відп. за вип. В.М. Стратонов. Юрид. факультет Херсонського державного університету. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 62-65.
11. Ляшенко А.А. Особливості господарсько-правового регулювання туристичної діяльності в Україні та в зарубіжжі: досвід євроінтеграції та міжнародного співробітництва. *Концепція розвитку правової держави в Молдові і Україні в умовах євроінтеграційних процесів*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кишинів, 4–5 листопада 2016 р.). Відп. ред. проф. В. Бужор. Ін-т юридических и политических исследований Академии наук Республики Молдова, Славянский университет, Институт уголовного права и прикладной криминологии. м. Кишинів, Республіка Молдова, 2016. С. 146-148.

АНОТАЦІЯ

Ляшенко А.А. «Господарсько-правові основи розвитку туристичної індустрії в Україні». – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2021.

У роботі досліджуються господарсько-правові основи розвитку туризму в Україні як економічної галузі.

Здійснено комплексний аналіз господарсько-правових засад туристичної діяльності, особливостей формування та надання комплексної туристичної послуги, питань, пов'язаних з наданням пільг та преференцій учасникам відносин, що виникають при здійсненні туристичної діяльності, які створюють туристичний продукт, надають туристичні послуги (перевезення, тимчасового розміщення, харчування, екскурсійного, курортного, спортивного, розважального та іншого обслуговування) чи здійснюють посередницьку діяльність із надання

характерних та супутніх послуг, а також питань, пов'язаних із захистом прав споживачів турпродукту.

Доведено необхідність визнання на державному рівні поняття «туристична індустрія», яку визначено як систему виробничих, транспортних, торговельних, сервісних підприємств і засобів розміщення. Обґрунтовано, що туристична індустрія функціонує завдяки механізму упорядкованих горизонтальних господарських зв'язків, в межах яких вирішуються питання укладення та виконання договорів, які за своєю правовою природою є господарськими договорами надання послуг, а також вертикальних господарських зв'язків, метою яких є створення ефективної туристичної системи для збільшення туристичних потоків в формі внутрішнього і міжнародного в'їзного туризму.

Для ефективної реалізації протекціоністської політики держави запропоновано ввести пільгове оподаткування туроператорів, які надають комплексну туристичну послугу, упорядкувати механізми надання їм державної підтримки та стимулювання їх діяльності.

Запропоновано врегулювати цілі, завдання та принципи розвитку міжнародного в'їзного та внутрішнього туризму, а також розроблено програми створення туристичних кластерів у регіонах. Відзначено необхідність розробки та впровадження державних та регіональних програм створення туристичних кластерів як одного із різновидів технологічних перетворень в ТІ, сталий розвиток якої повинен стати головним напрямом державної політики у сфері туризму.

Ключові слова: туристична індустрія, туристична діяльність, туристична послуга, комплексна туристична послуга, туроперейтинг, тур, туристична дестинація, туристичний кластер, подорож, маршрут.

АННОТАЦИЯ

Ляшенко А.А. «Хозяйственно-правовые основы туристской индустрии в Украине».- Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; хозяйственно-процессуальное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2021.

В работе исследуются хозяйственно-правовые основы развития туризма в Украине как экономической отрасли.

Осуществлен комплексный анализ хозяйственно-правовых основ туристской деятельности, особенностей формирования и предоставления комплексной туристской услуги, вопросов, связанных с предоставлением льгот и преференций участникам отношений, возникающих при осуществлении туристической деятельности, которые создают туристский продукт, предоставляют туристские услуги (перевозки, временного размещения, питания, экскурсионного, курортного, спортивного, развлекательного и другого обслуживания) или осуществляют посредническую деятельность по предоставлению характерных и

сопутствующих услуг, а также вопросов, связанных с защитой прав потребителей турпродукта.

Доказана необходимость признания на законодательном уровне понятия «туристическая индустрия», которая определена как система производственных, транспортных, торговых, сервисных предприятий и средств размещения. Обосновано, что туристская индустрия функционирует благодаря механизму упорядоченных горизонтальных хозяйственных связей, в рамках которых решаются вопросы заключения и исполнения договоров, которые по своей правовой природе являются хозяйственными договорами оказания услуг, а также вертикальных хозяйственных связей, целью которых является создание эффективной туристской системы для увеличения туристских потоков в форме внутреннего и международного въездного туризма.

Для эффективной реализации протекционистской политики государства предложено ввести льготное налогообложение туроператоров, предоставляющих комплексную туристскую услугу, упорядочить механизмы предоставления им государственной поддержки и стимулирования их деятельности.

Предложено урегулировать цели, задачи и принципы развития международного въездного и внутреннего туризма, а также утвердить программы создания туристских кластеров в регионах. Отмечена необходимость разработки и внедрения государственных и региональных программ создания туристских кластеров как одного из видов технологических преобразований в ТИ, устойчивое развитие которой должно стать главным направлением государственной политики в сфере туризма.

Ключевые слова: туристская индустрия, туристская деятельность, туристская услуга, комплексная туристическая услуга, туроперейтинг, тур, туристская дестинация, туристский кластер, путешествие, маршрут.

SUMMARY

Lyashenko A.A. «Economic and legal basis for the development of the tourism industry in Ukraine.» – Manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.04 – economic law; economic and procedural law. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2021.

The paper examines the economic and legal aspects of tourism development in Ukraine as an economic sector.

The complex analysis of economic and legal bases of tourist activity, features of formation and rendering of complex tourist service, the questions connected with granting of privileges and preferences to the participants of the relations arising at realization of tourist activity which create a tourist product, render tourist services (transportation, temporary accommodation, food, excursion, resort, sports, entertainment and other services) or carry out intermediary activities for the provision of specific and related services, as well as issues related to protection of the tourist product consumer, is carried out.

The paper proves the need to recognize at the state level such a concept as the tourism industry, which is defined as a system of production, transport, trade, service enterprises and accommodation. It's substantiated that the tourist industry operates through a mechanism of orderly horizontal economic relations, within which the issues of concluding and executing contracts, which by their legal nature are economic contracts for the provision of services, as well as vertical economic relations, the purpose of which is to create an effective tourist system to increase tourist flows in the form of domestic and international inbound tourism.

The tour operators were divided into two categories, namely: those that provide a complex tourist service (tourist product), formed on the basis of the domestic tourist industry, and those that promote the provision of a complex tourist service (tourist product), formed on the basis of foreign industry. It is substantiated that the main task of the system-forming activity of tour operators, government agencies and local governments is to optimize the processes of domestic tourism product production in order to increase its competitiveness in the global TS market.

In order to effectively implement the protectionist policy of the state, it is proposed to introduce preferential taxation of tour operators that provide comprehensive TS, organize mechanisms for providing them with state support and stimulating their activities.

The author proposes to adopt a law on tourism development, which should stipulate the goals, objectives and principles of international inbound and domestic tourism, as well as the development of a program to create tourism clusters in the regions. The study marks the need to develop and implement state and regional programs to create tourist clusters as one of the types of technological transformations in TI, the sustainable development of which should become the main direction of state policy in the field of tourism.

Keywords: tourist industry, tourist activity, tourist service, complex tourist service, tour operating, tour, tourist destination, tourist cluster, travel, route.

Підписано до друку 06.04.2021.
Формат 60х84/16. Ум-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2104-18.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

